

MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ DİJİTAL DÖNÜŞÜMDE E-DÖNÜŞÜM UYGULAMALARINA BAKIŞ AÇILARININ DEĞERLENDİRİLMESİ: DEFTER-BEYAN SİSTEMİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA*

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi : 13.10.2023
Kabul Tarihi : 24.01.2024
Türü : Araştırma Makalesi
DOI Numarası : 10.55322/mdbakis.1375572

Dr. Öğr. Üyesi Işık ALTUNAL**
Dr. Öğr. Üyesi Ali ÖZBEK***

Bibliyografik Bilgiler

Altunal, I., & Özbek, A. (2024). "Muhasebe Meslek Mensuplarının Dijital Dönüşümde E-Dönüşüm Uygulamalarına Bakış Açılarının Değerlendirilmesi: Defter-Beyan Sistemi Üzerine Bir Araştırma" *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi* (Yıl: 2024, Sayı : 72, Sayfa : 125-144) <https://doi.org/10.55322/mdbakis.1375572>

ÖZ

Türkiye’de muhasebe meslek mensuplarını ilgilendiren e-dönüşüm uygulamalarına yön veren mevzuat ve kanunlarla ilgili farklı uygulamaların var olması, teknolojik yenilikler, sisteme entegrasyonun sağlanması gibi işler muhasebe meslek mensuplarının işlerini kolaylaştırmakta; bununla beraber birtakım sıkıntılara da neden olmaktadır.

Çalışmanın amacı, muhasebe meslek mensuplarının mesleki tecrübelerinin, eğitim durumlarının, yaşlarının, cinsiyet ve unvanlarının dikkate alınarak e-dönüşüm uygulamalarının bir alanı olarak görülen Defter Beyan Sistemi üzerinde algılarını ve tutumlarını ortaya çıkarmaktır. Ayrıca sistemin

* Bu makale 10. Uluslararası Muhasebe ve Finans kongresinde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

** Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü,
Orcid: 0000-0003-0659-3591, isik.altunal@dpu.edu.tr

*** İstanbul Gelişim Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Ekonomi ve Finans,
Orcid 0000-0001-9183-6513, aozbek@gelisim.edu.tr

hem kullanıcısı hem de uygulayıcısı olan muhasebe meslek mensuplarının eleştiri ve beklentilerinin değerlendirilmesi de amaçlanmaktadır. Bu amaçla Teknoloji Kabul Modeli'ne göre Defter Beyan Sistemi'ne yönelik kullanım kolaylığı, algı, tutum, niyet ve davranış boyutlarını ölçen bir anket uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda Kütahya ve Eskişehir illerinde çalışmakta olan muhasebe meslek mensuplarının Defter Beyan Sistemi üzerine bakış açıları değerlendirilmiş ve Defter Beyan Sistemi'nin aksak yönlerine yönelik çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe Meslek Mensupları, E-Dönüşüm, Defter-Beyan Sistemi, Teknoloji Kabul Modeli

Jel Kodu: M41, M48

EVALUATION OF ACCOUNTING PROFESSIONALS' PERSPECTIVES ON E-TRANSFORMATION APPLICATIONS IN DIGITAL TRANSFORMATION: A RESEARCH ON THE BOOK-DECLARATION SYSTEM

ABSTRACT

Works such as the existence of different applications related to legislation and laws that shape e-transformation practices that concern professional accountants in Turkey, technological innovations, and integration into the system facilitates the works of accountants, however they causes some difficulties.

The aim of this study is to reveal the perceptions and attitudes of professional accountants on the Ledger Declaration System, which is seen as an area of e-transformation applications, by taking into account their professional experience, educational status, age, gender and titles. It is also aimed to evaluate the criticisms and expectations of professional accountants, who are both users and practitioners of the system.

For this purpose, a survey was applied to measure ease of use, perception, attitude, intention and behavior dimensions for the Ledger Declaration System according to the Technology Acceptance Model. As a result of the study, the perspectives of professional accountants working in Kutahya and Eskişehir on the Ledger Declaration System were evaluated and solution suggestions were presented for the deficiencies of the Ledger Declaration System.

Keywords: Professional Accountants, E-Transformation, Book Declaration System, Technology Acceptance Model

Jel Code: M41, M48

1. GİRİŞ

Endüstri 4.0 süreciyle beraber robotlardan ve tamamen dijital ve otonom sistemlerden oluşan akıllı fabrikalara giriş yapılmış, bulut sistemler ve yapay zeka gibi uygulamalar hayatın her alanında kullanılmaya başlanmıştır. Endüstri 4.0'ın henüz deney aşamasında olan Metaverse ve Blokzincir uygulamaları da günümüzde yaygınlaşmaya başlamış ve bu tür sanal ortam ve merkezizsiz sistemlerin muhasebe, finans ve denetim mesleğine olması muhtemel etkileri üzerine birçok akademik çalışma yapılmıştır. Sonuç itibariyle yaşanan tüm bu dijital gelişmeler sonucunda muhasebe mesleğinin bu dönüşümden etkilenmesi kaçınılmaz olacağı düşünülmekte ve klasik muhasebeciliğin muhasebe mühendisliği veya finansal veri bilimcisine dönüşeceği tahmin edilmektedir (Erturan ve Ergin, 2018: 153).

Bilişim ve iletişim alanında yaşanan son teknolojik gelişmeler ışığı altında hem özel sektör kuruluşları hem de kamu sektörü kuruluşları tarafından e-dönüşüm uygulamalarına olan talep son dönemde hızlı bir şekilde artış göstermiştir. Yaşanan dijital yenilik ve değişimler kamu hizmetlerinin sunulmasında elektronik devlet uygulamalarının her geçen gün kullanımını artırmaktadır. Bu itibarla e-defter, Defter Beyan Sistemi, e-fatura, e-yoklama, e-tebligat gibi çeşitli elektronik uygulamalar mükelleflerin ve muhasebe meslek mensuplarının fayda sağlayacak bir şekilde hizmetine sunulmuştur.

Gelir İdaresi Başkanlığı'nın başlattığı elektronik dönüşüm (e-dönüşüm) süreci ile birlikte muhasebe mesleğinde dijital gelişmeler hız kazanmıştır. E-Fatura ile başlayan süreçte sistemler kademeli olarak otonom hale gelmektedir. Örneğin e-fatura kullanan iki firmadan birisi diğerine elektronik ortamda fatura (e-fatura) düzenlediğinde bu fatura bilgisi diğer işletmenin sistemine anında düşmekte (sistemler vergi kimlik numarasından müşteri firmayı bulabilmektedir) ve arka planda faturaya ait muhasebe kaydını sistem otomatik olarak yapabilmektedir. Bu nedenle klasik muhasebe sürecinde yapılan faturaları manuel olarak bilgisayara kaydetme işi artık yakın zamanda son bulacaktır. Gelir İdaresi Başkanlığı'nın e-dönüşüm sürecinde başlattığı dijital yenilikler aynı zamanda sürdürülebilirlik açısından da önem kazanmaktadır. Kâğıt ortamında sunulan hizmetlerin, dijital ortama aktarılmasını ifade eden e-dönüşüm süreci sayesinde binlerce ton kâğıt tasarrufu sağlanabilecek ve binlerce ağaç kesilmekten kurtulabilecektir.

Belli bir süreç içerisinde ve kademeli olarak gerçekleştirilen e-dönüşüm sürecinin ilki elektronik fatura sistemidir. Ardından belli bir süreç dâhilinde e-irsaliye, e-beyanname, e-defter ve Defter Beyan Sistemi gibi diğer yenilikler ile resmi iş ve işlemler artık dijital ortama taşınmıştır. Bu sayede kayıt dışılığında önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca yapılan dijital uygulamalar sayesinde kamu ve özel sektör işletmelerinin üzerinde yük olan bürokrasi ve kırtasiyecilik yükü azalmakta, hizmetlerin sunumunda kalite artışı yaşanmasıyla birlikte elektronik uygulamalar sayesinde ister kamu isterse özel sektör işletmelerinde büyük tasarruflar sağlanmaktadır. Hazine ve Maliye Bakanlığı'nca son zamanlarda dijital dönüşüme ilişkin birçok yenilik ve uygulamalar hayata geçirilmiş ve çoğu proje başarılı bir şekilde yürütülmüştür. Elektronik uygulamaların aksayan ya da eksik kalan yönleri mükelleflerden ve muhasebe meslek mensuplarından gelen talepler doğrultusunda hızlı bir şekilde telafi edilmeye çalışılmıştır. Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından amaca uygun bir şekilde oluşturulan elektronik uygulamaların başarısı mükelleflerin ve muhasebe meslek mensuplarının uygulamaları kabullenme derecesine bağlı olarak değişmektedir.

E-dönüşüm sürecinde Defter Beyan Sistemi 17 Aralık 2017 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Buna göre serbest meslek erbapları tuttukları serbest meslek defteri ile basit usule tabi mükellefler 1.1.2018 tarihinden itibaren, II. sınıf tacirlerin tuttuğu işletme hesabı defteri 1.1.2019 tarihinden itibaren elektronik ortamda tutulması kararlaştırılmıştır. Ayrıca serbest meslek kazanç defteri ile işletme hesabı defterini aynı anda tutan mükelleflerin uygulamaya geçiş tarihi 1.1.2018 olarak belirlenmiştir (30273 Sayılı Resmi Gazete, 2017). Defter Beyan Sistemi sayesinde herhangi bir muhasebe programına ihtiyaç duymaksızın internet bağlantısının olduğu her yerden kayıtların tutulması mümkün hale gelmiştir.

Çalışmada e-dönüşüm uygulamaları kapsamında yer alan Defter Beyan Sistemi’ni değerlendirebilmek adına Teknoloji Kabul Modeli’ne (TKM) dayanarak anket oluşturulmuş ve muhasebe meslek mensuplarına gönderilmiştir. Bu sayede muhasebe meslek mensuplarının Defter Beyan Sistemi’ne yönelik kullanım kolaylığı, algılanan fayda, tutum, niyet ve davranışlarının ölçülmesi amaçlanmıştır.

2. GELİR İDARESİ BAŞKANLIĞININ E-DÖNÜŞÜM KAPSAMINDAKİ FAALİYETLERİ

Türkiye’deki e-dönüşüm sürecindeki yetkili kuruluş Gelir İdaresi Başkanlığıdır. Gelir İdaresi Başkanlığı’ndan yapılan e-dönüşüm faaliyetlerinden ilki 2010 yılında faaliyete geçen elektronik faturadır. 2018 yılı öncesindeki diğer elektronik işlemler arasında e-arşiv, e-defter, e-beyanname, VEDOP (Vergi Dairesi Tam Otomasyon Projesi) gibi uygulamalar faaliyete geçmişken, 2018 yılından sonra e-irsaliye, e-müstahsil makbuzu, e-serbest meslek makbuzu ve son olarak Defter Beyan Sistemi faaliyete geçmiştir.

Gelir İdaresi Başkanlığı’nın e-dönüşüm kapsamında yer alan e-fatura, e-irsaliye, e-arşiv, e-smm (Elektronik Serbest Meslek Makbuzu), e- müstahsil makbuzu, e-defter uygulamalarını kullanan mükelleflerin güncel sayıları aşağıda belirtilmektedir. 10.09.2023 tarihli kullanıcı sayıları Gelir İdaresi Başkanlığı’nın e-belge internet sitesi ve e-defter internet sitesinden temin edilmiştir.

Tablo 1: E-Belge Uygulamalarına Ait İstatistik Bilgiler

	Kayıtlı Kullanıcı Sayısı		Artış Yüzdesi	Özel Entegrasyon Almış Kurum Sayısı		Artış Yüzdesi
	30.06.2018 Tarihli sayılar	10.09.2023 Tarihli Sayılar		30.06.2018 Tarihli sayılar	10.09.2023 Tarihli Sayılar	
E- Fatura Uygulaması	76.455	1.053.654	%1278	81	91	%12
E-İrsaliye Uygulaması	62	253.703	%409098	32	84	%163
E-Arşiv Uygulaması	14.856	1.026.144	%6807	72	92	%28
E-SMM Uygulaması	615	283.852	%46055	23	58	%152
E-Müstahsil Makbuzu Uygulaması	17	46.003	%270506	9	65	%622
E- Defter Uygulaması	71.418	463.556	%549	175	-	-

Kaynak: (Tektüfekçi,2018;www.efatura.gov.tr, www.ebelge.gib.gov.tr, 10.09.2023)

Tablo 1’de görüldüğü üzere e-dönüşüm sürecinde elektronik belge ve defter uygulamalarına ait kullanıcı sayıları ve entegrasyon alan kurum sayılarında çok ciddi bir artış görülmektedir. Uygulamanın daha fazla yaygınlaşması çevreye katkı açısından da önem arz etmektedir. Ortalama bir ağacın 75.000 sayfa kağıda denk geldiği düşünüldüğünde e-dönüşüm uygulamalarıyla birlikte yapılan milyonlarca sayfa tasarrufu ile binlerce ağacın kesilmemesi çevreye ciddi bir katkı sağlayacaktır. Güncel olarak e-defter uygulamasını kullanan mükellef sayısının 463.556 olduğu ve yevmiye defterinin ortalama 2.000 sayfa ve defter-i kebirin ortalama 2.000 sayfa olduğu düşünüldüğünde sadece e-defter uygulaması ile tahmini olarak 24.723 ağacın¹ kesilmesinin önüne geçilmiş olacaktır (www.esmmmo.org, 15.09.2022).

2.1. E-Dönüşüm Kapsamında Defter Beyan Sistemi ve Literatürde Yer Alan Çalışmalar

Gelir İdaresi Başkanlığı’nın e-dönüşüm kapsamında yaptığı e-defter uygulaması ile birinci sınıf mükellefler yevmiye defteri, defteri kebir ve envanter defterini elektronik ortamda tutmaktadır. E-dönüşüm kapsamında uygulamaya koyulan Defter Beyan Sistemi ile ikinci sınıf mükellefler ve serbest meslek erbabları defterlerini artık elektronik ortama taşıyacak ve fiziki olarak defter dökümü almayacaklardır.

Defter Beyan Sistemi basit usul mükellefler, işletme hesabı esasına göre defter tutan mükellefler ile serbest meslek erbabları için Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından oluşturulmuş elektronik bir portalı ifade etmektedir. Bu mükellefler deftere işlenmesi gereken kayıtları artık Defter Beyan Sistemi üzerinden işleyeceklerdir². Defter Beyan Sistemi’nde işletme esasına defterine ve serbest meslek kazanç defterine işlenecek kayıtlar sisteme girileceği gibi vergi beyannameleri, bildirim ve dilekçeleri de elektronik ortamda sunulacaktır (www.ebelge.gib.gov.tr, 15.09.2022). Defter Beyan Sistemi üzerinden işletme hesabı defteri ve serbest meslek kazanç defteri dışında çiftçi işletme defteri, amortisman defteri, envanter defteri, damga vergisi defteri, ambar defteri ve bitim işleri defteri tutulabilmektedir (Sarıcalar, 2020: 241). Ancak Defter Beyan Sistemi içerisinde belirlenen mükelleflerin defterlerinin elektronik ortamda tutması zorunlu iken elektronik belgelerin sistem üzerinden oluşturulması mükellefin isteğine bırakılmıştır.

Serbest meslek defteri ile bilanço esasına göre defterleri aynı anda tutan mükellefler bilanço esasına göre tuttıkları defterleri (yevmiye, defteri kebir ve envanter defteri) yine kağıt ortamında tutacaklardır. Beyanname dönemlerinde ise serbest meslek kazançları ile birinci sınıf defterlere kaydedilen kazançlar birleştirilerek beyan edilecektir (Arık, 2019). Aynı şekilde kurumlar vergisi mükelleflerinden işletme esasına göre defter tutması Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından izin verilenler, geliri ücret, gayrimenkul sermaye iradı gibi diğer kazanç ve iratlarda birisi veya birkaçı veya tamamından oluşan gelir vergisi mükellefleri Defter Beyan Sistemi’ni kullanmayacaklardır. İkinci sınıftan birinci sınıfa geçiş yapan mükellefler takip eden takvim yılı başından itibaren Defter Beyan Sistemi’ni kullanmayacaklardır (Sarıcalar, 2020: 238).

1 Toplam yevmiye defteri ve defteri kebir sayfa sayısı 4.000 sayfa, güncel kullanıcı sayısı 463.556 kişi, her ağaçtan ortalama 75.000 sayfa üretildiğinde, toplam kurtarılan ağaç sayısı (tahmini)= $4.000 \times 463.556 / 75.000 = 24.723$ ağaç yapacaktır. Ağaç başına kâğıt miktarının ağacın cinsine, büyüklüğüne vb. birçok kritere göre değişebilecek olup, çalışmadaki amaç sürdürülebilirliğe vurgu yapmaktır.

2 Defter Beyan Sistemi üzerinden kullanıcı kodu ve şifre ile giriş yapılarak kayıtlar tutulabilir veya Excel dosyasına veya muhasebe programlarına yapılan kayıtlar Defter Beyan Sistemi portalına toplu bir şekilde aktarılabilir.

Defter Beyan Sistemi'ne zorunlu geçişle birlikte sistem üzerinden tutulan defterlere ait kayıtlar ait olunan aya ilişkin katma değer vergisinin verilmesinin son gününe kadar sisteme işlenmesi zorunludur. Aynı şekilde dönem sonu muhasebe işlemlerinin yıllık gelir vergisi beyannamesinin verilmesinin son gününe kadar bitirilmesi zorunludur. İlgili kayıt süresi içerisinde varsa hatalı kayıtlar sistem üzerinden düzeltilebilecek veya silinebilecektir (Türkay, 2018: 59). Defter Beyan Sistemi uygulamasından önce kağıt ortamında tutulan işletme hesabı defteri, serbest meslek kazanç defterine ve diğer defterlere kapanış onayı yapılmazken, Defter Beyan Sistemi ile takip eden 4. ayın sonuna kadar defterlerin kapanış onayının yapılması gerekmektedir (Pehlivan ve Akkaya, 2021: 16).

Defter Beyan Sistemi'ni kullanan basit usulde mükellef, bağlı olduğu meslek odası tarafından defteri işletilecek, serbest meslek erbabı ve ikinci sınıf tacirler için muhasebe meslek mensupları tarafından defterleri işletilecektir (www.esmmmo.org, 15.09.2022).

Defter Beyan Sistemi'ne geçilmesiyle birlikte birtakım faydalar elde edilmiştir. Bu faydalar;

- Bürokratik işlemlerin azaltılması ve elektronik ortamda düzenlenen fatura, makbuz gibi resmi belgeler ile uyum maliyetlerinin azaltılması,
- Muhasebe programına ve defter tasdikine, defterlerin fiziki olarak arşivlenmesine ihtiyaç duyulmaması,
- Kayıt dışılık ile mücadele edilmesi,
- Vergiye gönüllü uyumun sağlanması gibi faydaların elde edilmesi amaçlanmaktadır (www.defterbeyan.gov.tr, 15.09.2022).

Defter Beyan Sistemi'ni kullanması zorunlu olan meslek grupları;

- Serbest meslek erbabları: avukat, doktor, diş hekimi, veteriner, mühendis, mimar, serbest muhasebeci mali müşavir ve yeminli mali müşavir vb.,
- Basit usule tabi mükellefler: taksici, berber, pazarcı, kundura boyacısı, çilingir vb.,
- İkinci sınıf mükellefler: birinci sınıf mükellef olma kriterinin altında kalan esnaflar, ticarethanelerdir (Arık, 2019).

Defter Beyan Sistemi'ni kullanacak mükellefler artık Defter Beyan Sistemi dışında kağıt veya elektronik ortamda kayıt yapamayacak ve beyanname gönderemeyecektir. Sistem haricinde kayıt ve defterlerin tutulması veya beyannamelerin gönderilmesi hiç gönderilmemiş kabul edilmektedir (Türkay, 2018:64).

Defter Beyan Sistemi ile ilgili literatür incelendiğinde daha çok e-dönüşüm uygulamaları ile ilgili çalışmaların olduğu Defter Beyan Sistemi'yle ilgili daha az çalışma olduğu görülmektedir.

Çarıkçı (2018) çalışmasında mali müşavirlerin Defter Beyan Sistemi'ni tam olarak benimsemediğini, uygulamanın yürütülmesi sürecinde mükelleflerin sistemi kullanmada problem yaşadığını ifade etmiştir. Muhasebe meslek mensupları uygulamayı genel olarak değerlendirdiğinde sürece ilişkin bazı eksikliklerin olduğu ancak dönem sonu defter tasdik ücretlerinde azalma olacağını ifade etmişlerdir.

Durmuş ve Kaya (2019) çalışmasında e-fatura, e-defter, Defter Beyan Sistemi gibi dijital muhasebe uygulamalarının muhasebe hilelerini ve kayıt dışılığı önleme etkili olup olmadığını tespit etmek amacıyla muhasebe meslek mensuplarına anket uygulamışlardır. Muhasebe meslek mensupları anketteki tüm sorulara genel anlamda kayıt dışılığı önlediğini ifade etmiş ve Defter Beyan Sistemi için de kayıt dışılığı azalttığı yönünde görüş bildirmişlerdir.

Karacan (2019) yüksek lisans tez çalışmasında Defter Beyan Sistemi'ne geçişin gelir vergisi üzerindeki etkisini tespit etmek amacıyla serbest meslek erbapları ve mükellefler ile mülakat çalışması yapmıştır. Çalışmanın sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç elde edilemese de mülakat sonucunda basit usuldeki mükelleflerin beyan etmediği gelirleri Defter Beyan Sistemi'ne geçişle beyan ettikleri, birçok basit usul mükelleflerinin işletme esas ve bilanço esasına göre deftere tutma yoluna gittikleri sonucuna ulaşmıştır.

Sarıcalar (2020) çalışmasında Resmi Gazete'de yayınlanan Defter Beyan Sistemi'ne ilişkin Resmi Gazete'deki tebliğ açısından ve Vergi Usul Kanunu açısından değerlendirmelerde bulunmuştur. Sonuç itibarıyla mükellefler açısından ödevlerin yerine getirilmesinin tek bir uygulama üzerinden yürütülmesi, iş ve işlemlerin takip kolaylığı göz önüne alındığında Defter-Beyan Sistemi'nin pratik bir uygulama olduğunu ifade etmiştir.

Berbat (2020) yüksek lisans tez çalışmasında muhasebe meslek mensuplarının Defter Beyan Sistemi hakkındaki bilgi düzeylerinin belirlenmesi, olumlu ve olumsuz tutumları ortaya koyulması amacıyla birleştirilmiş teknoloji kullanım ve kabullenme teorisi ile anket oluşturmuştur. Çalışmanın sonucunda muhasebe meslek mensuplarının Defter Beyan Sistemi uygulamasına yönelik kullanma niyetleri, algılanan faydası ve kolaylaştırma koşullarının davranışsal tutumlarını istatistikî olarak pozitif etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Şahin, Arık ve Sakallı (2021) çalışmasında Defter Beyan Sistemi'nin yazılım mimarisini incelemiştir. Yaptığı çalışma muhasebe meslek mensuplarına yönelik olmayıp açık kaynak temelli geliştirilen bir kamu projesinin teknolojik altyapısını yazılımsal açıdan inceleme konusu yapmıştır.

Pehlivan ve Akkaya (2021) çalışmasında Defter Beyan Sistemi'nin aksaklıkları ve çözüm önerisi getirmek amacıyla Trabzon ilinde muhasebe meslek mensupları üzerinde yaptığı çalışmada Defter Beyan Sistemi'nin e-fatura sistemi ile entegrasyonun sağlanması gerektiği, muhasebe meslek mensuplarının Defter Beyan Sistemi'ni kullanması ile ilave zaman ve işyükü getirdiği ancak buna mukabil ücretlerde artış olmadığı, Defter Beyan Sistemi kullanımını yetkisinin meslek odalarında olmaması ve sadece meslek mensuplarında olması gerektiği, Defter Beyan Sistemi'nin işleyişi için belirli standartların olması gerektiği ve Defter Beyan Sistemi'nin pratik bir uygulama olmadığını ifade etmiştir.

Öz, Tanç ve Yılmaz (2022) dijital dönüşüm süreci ile ilgili çalışmasına göre muhasebe meslek mensuplarının Defter Beyan Sistemi'ne yönelik görüşlerine bakıldığında katılımcıların çoğunluğunun sisteme geçilmesinin çok faydalı olduğunu, zaman ve işgücünden tasarruf edildiğini, sistem üzerinden fatura kesilmesinden ötürü vergi ziyana neden olan naylon fatura riskini azalttığını belirtmişlerdir. Ayrıca teknik altyapı yetersizliğinden duydukları endişeyi de ifade etmişlerdir.

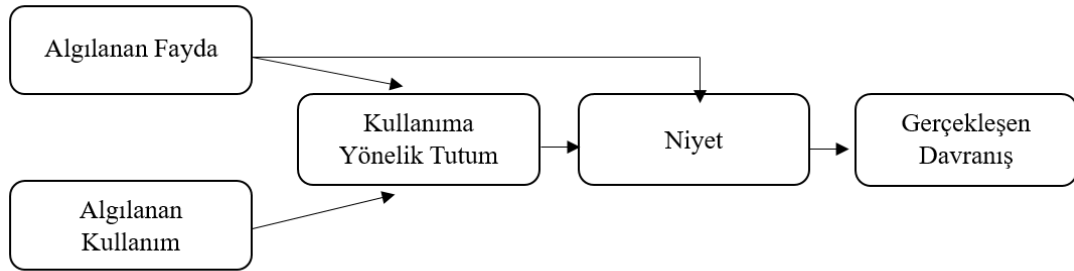
Sağiroğlu (2023) yüksek lisans tez çalışmasında Defter Beyan Sistemi ile e-defter sistemini karşılaştırmıştır. Muhasebe meslek mensuplarına yaptığı anket sonucunda Defter Beyan Sistemi'nin e-defter sistemine göre daha kullanışlı olduğu ancak her iki sistemde beklentilere cevap vermediği, Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından sistem arızalarına yönelik sürekli güncellemeler yapılsa da sistemlerin hala ciddi eksiklikler taşıdığı sonucuna ulaşmıştır.

3. TEKNOLOJİ KABUL MODELİ (TKM)

Davis (1989) tarafından geliştirilen Teknoloji Kabul Modeli (TKM) mantıksal eylem teorisi temeline dayanmakta ve bilgisayar kullanıcılarının bilgisayar teknolojileri karşı davranışlarını açıklamada ve tahmin etmede kullanılmaktadır. Teknoloji kabul modelinin temelinde bilgisayar teknolojilerini kabul davranışlarında kullanıcıların algıladıkları fayda ve algıladıkları kullanım kolaylığı olmak üzere iki temel inanç yer almaktadır (Davis, Bagozzi ve Warshaw, 1989: 983;985).

Algılanan fayda bireyin belirli bir sistemi kullanmanın iş performansını artıracığına inanma derecesi olarak tanımlanmaktadır. Algılanan kullanım kolaylığı ise bireyin belirli bir sistemi kullanmanın çaba gerektirmeyeceğine inanma derecesi olarak tanımlanmaktadır. Kısaca model diğer şartlar eşit olduğunda kullanımı diğerinden daha kolay olarak algılanan bir bilgisayar (veya yazılım) teknolojisinin kullanıcılar tarafından kabul edilme olasılığının daha yüksek olduğunu ifade etmektedir (Davis, 1989: 320).

Teknoloji Kabul Modeli, 1980'li yılların ortalarında çok uluslu bir teknoloji şirketi olan IBM'de geliştirilmiştir (Davis ve Venkatesh, 1996:20). TKM, bir sistem hakkında önceden bilgisi olmayan kullanıcıların davranışlarını tahmin etmeye çalışmaktadır (Özer, Özcan ve Aktaş, 2010: 3280). TKM modeli şekil 1'de ifade edilmiştir.

Şekil 1: Teknoloji Kabul Modeli

Kaynak: Davis ve Venkatesh (1996:20)

TKM'de algılanan fayda ve algılanan kullanım kolaylığı değişkenleri bir sistemin kullanımındaki temel unsurlar olarak belirlenmiştir (Davis vd., 1989: 985). Davis vd. (1989)'e göre sistemi kullanmaya yönelik tutum değişkeni algılanan fayda ve algılanan kullanım kolaylığı değişkenleri tarafından belirlenmek-

tedir. Modelden de anlaşılacağı üzere bir sistemi kullanmaya yönelik niyetin kullanmaya karşı tutum ve algılanan fayda değişkenleri tarafından belirlendiğini belirtmekte, kullanım niyeti ise ilgili sistemin kullanma davranışıyla sonuçlanmaktadır. Bilgi teknolojilerini ilk kez kullananlar ile sürekli kullananların kullanım ve niyetleri farklılıklar olabilmektedir (Özer, Özcan ve Aktaş, 2010). Bu tür farklılıklar muhasebe meslek mensupları tarafından sistemin bütüncül anlayışı içerisinde sisteme entegre olabilme ve adapte olunabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Çalışmada Defter Beyan Sistemi'nin faaliyete geçmeye başlamasıyla beraber muhasebe meslek mensuplarının sistemi kabul etme davranışlarını açıklamada TKM kullanılmıştır.

DEFTER BEYAN SİSTEMİ UYGULAMASININ TEKNOLOJİ KABUL MODELİ İLE ARAŞTIRILMASINA YÖNELİK KÜTAHYA VE ESKİŞEHİR İLLERİNDE BİR ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı muhasebe meslek mensuplarının Defter Beyan Sistemi'ne olan yaklaşımını TKM ile tespit etmektir. Bu sayede muhasebe meslek mensuplarının mesleki tecrübelerinin, eğitim durumlarının, yaşlarının, cinsiyet ve unvanlarının dikkate alınarak e-dönüşüm uygulamalarının bir alanı olarak görülen Defter Beyan Sistemi üzerine algılarını ve tutumlarının ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

3.2. Araştırma Yöntemi

Araştırmada anket tekniği kullanılmıştır. Anket soruları TKM'ye dayalı olarak Defter Beyan Sistemi'ni muhasebe meslek mensuplarına soracak şekilde literatürde yer alan çalışma üzerinden uyarlanmıştır (Serçemeli ve Kurnaz, 2016). Tasarlanan anket iki bölümden oluşmakta, ilk bölümde demografik değişkenler diğer bölümde ise TKM'ye göre oluşturulan Defter Beyan Sistemi'ne ait anket soruları yer almaktadır. 5'li likert tipli anket sorularında algılanan faydayı ölçmeye yönelik 11 soru, kullanım kolaylığına yönelik 3 soru, tutuma yönelik 5 soru, niyete yönelik 4 soru, gerçekleşen davranışa yönelik 2 soru olmak üzere 25 soru yer almaktadır.

3.3. Araştırmanın Örnekleme

Araştırma örnekleme, Kütahya ve Eskişehir ilinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarından oluşmaktadır. Araştırma verileri araştırmaya gönüllü olarak katılan 290 meslek mensubundan toplanmıştır. Kütahya'da faaliyet gösteren muhasebe meslek mensubu sayıları incelendiğinde serbest muhasebeci 26, serbest muhasebeci mali müşavir 340 olmak üzere toplamda 366 meslek mensubunun olduğu görülmektedir. Eskişehir'de faaliyet gösteren muhasebe meslek mensubu sayıları incelendiğinde serbest muhasebeci 66, serbest muhasebeci mali müşavir 980 olmak üzere toplamda 1046 meslek mensubunun olduğu görülmektedir. (www.turmobil.org.tr, 15.09.2022). Buna göre %5 hata payı ve %95 güvenilirlik içerisinde ulaşılması gereken örneklem sayısı 287 olarak hesaplanmış ve yeteri düzeyde örnekleme ulaşılmıştır.

Araştırmada yeterli örneklem sayısına ulaşılabilmesi için SMMM adayı olarak ifade edilen SMMM stajyerlerinden alınan dönütlerde araştırma verileri kapsamına dâhil edilmiştir. SMMM stajyerlerinin Defter Beyan Sistemi'ni kullanmaları nedeniyle stajyerlerden alınan az sayıdaki verilerin de muhasebe meslek mensubundan alınan veri olarak çalışmaya dâhil edilebileceği varsayılmıştır.

3.4. Araştırmanın Hipotezleri

TKM modelinde gösterildiği gibi algılanan fayda ve algılanan kullanım kolaylığı davranışa yönelik tutumu etkilediği görülmekte, ayrıca algılanan faydanın kullanım niyeti üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmada oluşturulan hipotezler TKM modeli çerçevesinde test edilecektir.

H₁: Muhasebe meslek mensuplarının Defter Beyan Sistemi'ne yönelik davranışının oluşumunda algılanan fayda davranışa yönelik tutumu pozitif yönde etkilemektedir.

H₂: Muhasebe meslek mensuplarının Defter Beyan Sistemi'ne yönelik davranışının oluşumunda kullanım kolaylığı davranışa yönelik tutumu pozitif yönde etkilemektedir.

H₃: Muhasebe meslek mensuplarının Defter Beyan Sistemi'ne yönelik davranışının oluşumunda algılanan fayda, kullanıma yönelik niyeti pozitif yönde etkilemektedir.

H₄: Muhasebe meslek mensuplarının yaşları bakımından TKM unsurlarını algılamaları arasında anlamlı farklılıklar vardır.

H₅: Muhasebe meslek mensuplarının cinsiyeti bakımından TKM unsurlarını algılamaları arasında anlamlı farklılıklar vardır.

H₆: Muhasebe meslek mensuplarının eğitim durumu bakımından TKM unsurlarını algılamaları arasında anlamlı farklılıklar vardır.

H₇: Muhasebe meslek mensuplarının ünvanı bakımından TKM unsurlarını algılamaları arasında anlamlı farklılıklar vardır.

H₈: Muhasebe meslek mensuplarının mesleki tecrübeleri bakımından TKM unsurlarını algılamaları arasında anlamlı farklılıklar vardır.

3.5. Araştırma Bulguları

Araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarına ait demografik veriler Tablo 2'de özetlenmiştir. Tablo 2'ye göre erkek meslek mensuplarına daha fazla ulaşıldığı, katılımcıların en çok lisans mezunu oldukları ve daha çok 16-20 yıl arası mesleki tecrübeye sahip oldukları görülmektedir. Araştırmaya katılanların büyük bir çoğunluğu Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler oluşturmaktadır.

Tablo 2: Katılımcılara Ait Demografik Özellikler

	Demografik Değişkenler	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	133	45,9
	Erkek	157	54,1
Yaş	25-29 arası	26	9
	30-34 arası	43	14,8
	35-39 arası	50	17,2
	40-44 arası	63	21,7
	45-49 arası	46	15,9
	50 ve üstü	62	21,4
	Eğitim Düzeyi	Lise	12
Önlisans		8	2,8
Lisans		243	83,8
Yüksek Lisans		26	9
Doktora		1	0,3
Mesleki Tecrübe	1-5 yıl	21	7,2
	6-10 yıl	42	14,5
	11-15 yıl	71	24,5
	16-20 yıl	69	23,8
	21 yıl ve üstü	87	30
Ünvan	SM	13	4,5
	SMMM	259	89,3
	SMMM Stajyeri	18	6,2

Değişkenlere ait tanımlayıcı istatistiki bilgiler Tablo 3’de verilmiştir. Tablo 3’deki sonuçlara göre, muhasebe meslek mensuplarının Defter Beyan Sistemi’nden algıladıkları fayda, kullanım kolaylığı, sistemi kullanma niyeti ve kullanma düzeylerine (gerçekleşen davranış boyutu) verilen ifadelere katıldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Defter Beyan Sistemi’nde tutum boyutuna bakıldığında meslek mensuplarının kararsız kaldıkları ve standart sapmaya göre de ($2,36 \pm 0,76$) hem kararsız hem de katılmama durumunun olduğu görülmektedir. Buna göre Kütahya ve Eskişehir’de faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarının Defter Beyan Sistemi’nden beklentilerinin orta düzeyde kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 3: Tanımlayıcı İstatistikler

Faktör Adı	Soru İfadesi	Soru Ort. (Std.Sap.)	Faktör Ortalaması (Std. Sap)	Değerlendirme
Algılanan Fayda	· Defter beyan sistemini kullanmak performansımı artırır.	3,80 (1,07)	3,62 (0,59)	Katılıyorum
	· Defter beyan sistemini kullanmak işteki verimliliğimi artırır.	3,85 (1,09)		
	· Defter beyan sistemini kullanmak işim ile ilgili hâkimiyetimi artırır.	3,67 (1,21)		
	· Defter beyan sistemini kullanarak tam zamanında bilgiye ulaşabilirim.	3,47 (1,23)		
	· Defter beyan sistemini kullanmak bana zaman kazandırmaktadır.	3,55 (1,20)		
	· Defter beyan sistemini kullanmak bana zaman kazandırmaktadır.	3,57 (1,13)		
	· Defter beyan sistemini kullanmak işimi kolaylaştırır.	3,60 (1,18)		
	· Defter beyan sistemini kullanmak işimi pratikleştiriyor.	3,71 (1,15)		
	· Defter beyan sistemini kullanmak işimi pratikleştiriyor.	3,81 (1,08)		
	· Defter beyan sistemini işimle ilgili ihtiyaçları karşılamaktadır.	3,16 (1,33)		
	· Defter beyan sistemini kullanmak görevleri daha hızlı bir şekilde yapmamı sağlar.	3,66 (1,22)		
	· Defter beyan sistemini kullanmak maliyetleri (kurtasiye vs.) azaltmıştır.			
	· Defter beyan sistemini kullanmak kontrol imkânı sağlamaktadır.			
Algılanan Kullanım Kolaylığı	· Defter beyan sistemini kullanmak çok fazla zihinsel çaba gerektirmemektedir.	3,63 (1,15)	3,63	Katılıyorum
	· Defter beyan sisteminin kullanımı açık ve anlaşılırdır.	3,67 (1,12)	(0,80)	
	· Defter beyan sisteminin kullanımı benim için kolaydır.	3,61 (1,14)		

Tablo 3 (Devamı): Tanımlayıcı İstatistikler

Tutum Boyutu	· Defter Beyan sisteminde güvenlik ve gizlilik ihlali olabileceği nedeniyle güvenli bulmuyorum	2,35 (1,15)		
	· Defter beyan sistemi üzerindeki iş yükünü arttırdı.	2,38 (1,20)	2,36	
	· Defter beyan sistemi bana zaman tasarrufu sağlamamaktadır.	2,33 (1,22)	(0,77)	Katılmıyorum
	· Defter beyan sistemini kullanımını gereksiz buluyorum.	2,37 (1,17)		
	· Defter beyan sistemi uygulamasının bezdirici olduğu düşünüyorum.	2,40 (1,16)		
	Niyet Boyutu	· Defter beyan sistemi beni mutlu etmektedir.	3,82 (1,04)	
· Defter beyan sisteminde gelecek yenilikleri (mobil uygulama gibi) takip etmeye çalışacağım.		3,51 (1,31)	3,59 (0,57)	Katılıyorum
· Defter beyan sisteminin kapsamı genişleyerek kullanımının artacağını düşünüyorum.		3,57 (1,16)		
· Defter beyan sistemi uygulamasını kullanıp kullanmama konusunda serbestlik sağlansaydı, uygulamayı kullanmayı tercih ederdim.		3,49 (1,22)		
Gerçekleşen davranış Boyutu	· Defter beyan sistemi zorunlu olsun veya olmasın sıklıkla kullanırım.	3,90 (1,01)	3,86	Kararsızım- Katılıyorum
	· Defter beyan sistemi zorunlu olsun veya olması çok sık kullanırım.	3,83 (1,05)	(0,92)	

Normal dağılım parametrik analizlerin kullanılabilmesi için yapılan ilk varsayımdır. İlgili değişkenin normal dağılıma sahip olup olmadığının tespit edilmesi için çeşitli yöntemler uygulanmıştır. Normallik varsayımın sağlanabilmesi için 2 veri analiz çalışma dışı bırakılmış ve normallik varsayımı sağlanmıştır.

Literatüre göre farklı boyutlarda olan ölçek farklı örneklemde değişebilmektedir. Bu nedenle faktör analizinin yapılması gerekmektedir. Faktör analizinin yapılabilmesi için en başta veri setinde yer alan değişkenler arasında belli bir korelasyonun olması gerekmektedir. Bu korelasyonun tespiti için KMO

(Kaiser-Meyer-Olkin) (örnekleme yeterliliği testi) ile faktör analizinin yapılabilmesi için değişkenler arasındaki korelasyona bakan Barlett's testi (Bartlett küresellik testi) yapılmıştır (Sipahi, Yurtkoru ve Çinko, 2008: 79). KMO testi sonucu bulunan değer 0,72 düzeyinde olup, KMO ve Bartlett testi sonucu p değeri 0,000 bulunmuştur. Bu nedenle veri seti faktör analizi yapmak için uygundur.

Yapılan faktör analizi sonrasında toplam varyans analizine göre değişkenler toplam 4 faktörden oluşmakta ve toplam varyansın %51'sini açıklamaktadır.

Tablo 4: Faktör analizi Sonuçları

Faktör Adı	Soru İfadesi	Faktör Ağırlıkları	Faktör Açıklayıcılığı (%)	Güvenirlilik
Faktör 1	· Defter beyan sistemini kullanmak görevleri daha hızlı bir şekilde yapmamı sağlar.	0,673	15,523	0,804
	· Defter beyan sisteminin kullanımı açık ve anlaşılırdır.	0,747		
	· Defter beyan sisteminin kullanımı benim için kolaydır.	0,713		
	· Defter beyan sisteminin kapsamı genişleterek kullanımının artacağını düşünüyorum.	0,574		
	· Defter beyan sisteminin kapsamı genişleterek kullanımının artacağını düşünüyorum.	0,725		
	· Defter beyan sistemi zorunlu olsun veya olmasın sıklıkla kullanırım.	0,780		
	· Defter beyan sistemi zorunlu olsun veya olması çok sık kullanırım.	0,780		
Algılanan Fayda Boyutu	· Defter beyan sistemini kullanmak işim ile ilgili hâkimiyetimi arttırır.	0,537	15,516	0,801
	· Defter beyan sistemini kullanarak tam zamanında bilgiye ulaşabilirim.	0,758		
	· Defter beyan sistemini kullanarak tam zamanında bilgiye ulaşabilirim.	0,783		
	· Defter beyan sistemini kullanmak bana zaman kazandırmaktadır.	0,785		
	· Defter beyan sistemini kullanmak işimi kolaylaştırır.	0,696		
	· Defter beyan sistemini kullanmak işimi kolaylaştırır.	0,616		
	· Defter beyan sistemini kullanmak işimi pratikleştiriyor.	0,616		
· Defter beyan sistemini işimle ilgili ihtiyaçları karşılamaktadır.	0,616			

Tablo 4 (devamı): Faktör analizi Sonuçları

Tutum Boyutu	· Defter Beyan sisteminde güvenlik ve gizlilik ihlali olabileceği nedeniyle güvenli bulmuyorum	0,581		
		0,776		
	· Defter beyan sistemi üzerindeki iş yükünü artırdı.	0,689		
		0,689		
	· Defter beyan sistemi bana zaman tasarrufu sağlamamaktadır.	0,550	11,748	0,697
	· Defter beyan sistemini kullanımını gereksiz buluyorum.			
Faktör 4	· Defter beyan sistemi uygulamalarının bezdirici olduğu düşünüyorum.			
	· Defter beyan sistemini kullanmak performansımı artırır.	0,778		
			8,318	0,583
	· Defter beyan sistemini kullanmak işteki verimliliğimi artırır.	0,789		
	· Defter beyan sistemi beni mutlu etmektedir.	0,594		
Toplam			51,106	
Kaiser Meyer Olkin Ölçek Geçerliliği				0,719
Bartlett Küresellik testi Ki Kare				1737,574
			Sd	190
			Önemlilik Değeri	0,000

Faktör analizi sonuçlarına bakıldığında TKM'ye göre oluşturulan ankette literatüre uygun bir faktör dağılımının olmadığı görülmüştür. Dört faktörden algılanan fayda boyutu ve tutum boyutu literatüre uygun dağılmış, diğer faktörler uygun bir şekilde dağılmamıştır. Ayrıca Cronbach Alfa katsayısının 0,6 – 0,8 arası güvenilir ve kabul edilebilir olarak dikkate alındığında (Kılıç, 2016: 48; Uzunsakal & Yıldız, 2018: 19) algılanan fayda ve tutum boyutunun güvenilirlik sonucunun regresyon ve fark analizleri yapmak uygun anlaşılmaktadır.

Algılanan fayda boyutu ile demografik değişkenler arasında yapılan fark testi sonuçları bakıldığında (Post Hoc testi) sadece mesleki unvan ile anlamlı bir farklılık tespit edilebilmiştir. Tablo 5'deki fark testi sonuçlarına göre SMMM ile SMMM stajyerleri arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiş ve SMMM stajyerlerinin Defter Beyan Sistemi'nde algılanan fayda boyutunun daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 5: Muhasebe Meslek Mensuplarının Ünvanlarına Göre Defter Beyan Sisteminden Algılandıkları Fayda Boyutu Fark Testi Sonuçları

		N	Ort	Std. Sap.	F Değeri	p değeri
Algılanan Fayda	SM	13	3,79	0,87	3,541	0,030*
	SMMM	257	3,54	0,83		
Boyutu	SMMM Stajyeri	18	4,04	0,80		
				Ortalama Farkı	Standart Hata	P Değeri
Scheffe Sonuçları	SM	SMMM		0,2533	0,236	0,563
		SMMM Stajyer		-0,2514	0,302	0,708
	SMMM	SM		-0,2533	0,236	0,563
		SMMM Stajyer		-0,5047	0,202	0,046*
	SMMM Stajyer	SM		0,2514	0,302	0,708
		SMMM		0,5047	0,202	0,046*

*0,05 düzeyinde anlamlı sonuçlar

Tutum boyutu ile demografik özellikler arasındaki fark testi sonuçlarına bakıldığında eğitim boyutuyla anlamlı bir farklılık elde edilebilmiştir. (Poc Hoc testlerinden anlamlı sonuç elde edebilmek için bir kişinin cevapladığı doktora düzeyi kapsam dışı tutulmuştur). Lise mezunlarının anlamlı bir şekilde lisans mezunu olan meslek mensuplarına göre Defter Beyan Sistemi'ni kullanmada daha yüksek bir tutuma sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 6: Muhasebe Meslek Mensuplarının Eğitim Düzeyine Göre Defter Beyan Sistemine Yönelik Tutum Boyutu Fark Testi Sonuçları

		N	Ort	Std. Sap.	F Değeri	p değeri
Tutum	Lise	12	3,06	0,65	3,505	0,016*
Boyutu	Önlisans	8	2,20	0,82		
	Lisans	241	2,34	0,78		
	Yük. Lisans	26	2,36	0,66		
Scheffe				Ortalama Farkı	Standart Hata	P Değeri
Sonuçları	Lise	Önlisans		0,886	,350	,108
		Lisans		0,720	,226	,019*
		Yüksek Lisans		0,697	,267	,081
	Önlisans	Lise		-0,866	,350	,108
		Lisans		-0,146	,275	,964
		Yüksek Lisans		-0,169	,310	,960
	Lisans	Lise		-0,720	,226	,019*
		Önlisans		0,146	,275	,964
		Yüksek Lisans		-0,231	,158	,999
	Yüksek Lisans	Lise		-0,697	,267	,081
		Önlisans		0,169	,310	,960
		Lisans		0,023	,158	,999

Algılanan Fayda ile tutum boyutu arasındaki ilişki incelendiğinde yapılan korelasyon ve regresyon analizleri sonucunda anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Sonuç itibarıyla hipotez 6 ve hipotez 7 kısmen kabul edilmiş, diğer kurulan hipotezler desteklenememiştir.

SONUÇ

Muhasebe meslek mensupları 2018 yılından itibaren yürürlükte olan Defter Beyan Sistemi'ni muhasebe uygulamaları kapsamında işletmelerin gelir ve giderlerini çoğunlukla özel entegratörler aracılığıyla sisteme gönderebilmektedir. Defter Beyan Sistemi sayesinde meslek mensupları hem zamandan hem de maliyetten tasarruf edebilmektedir. Sistemin işlerlik açısından faaliyete ilk sunulduğu tarihten itibaren günümüze kadar çeşitli sıkıntılar çekilmiş olsa da bu sıkıntıların çoğunluğu yetkili kuruluşlar tarafından ele alınarak çözülmüştür. Geçen altı yıllık süreç içerisinde Defter Beyan Sistemi mükellefler açısından da bir takım kazanımlar sağlamıştır. Defter tasdik ücretlerinin olmayışı ve kağıt israfından kurtulma gibi çeşitli kazanımlar mükelleflere büyük kolaylıklar sağlamıştır.

Dijital gelişmelerin hız kazandığı günümüzde muhasebe sistemlerinin dijital uygulamalardan faydalanması kaçınılmazdır. Sürdürülebilirlik açısından düşünüldüğünde kağıt ve atık maliyetini azaltan e-dönüşüm uygulamalarının çevresel açıdan da hizmet edeceği düşünülmektedir.

Çalışmada Gelir İdaresi Başkanlığı'nın e-dönüşüm kapsamında gerçekleştirdiği Defter Beyan Sistemi'ne yönelik muhasebe meslek mensuplarının algı, tutum, kullanım kolaylığı, kullanma niyeti ölçülmeye çalışılmıştır. TKM'ye dayanarak oluşturulan ankette verilen cevaplar incelendiğinde, muhasebe meslek mensuplarının uygulamaya yönelik algıladıkları fayda, sistemi kullanma kolaylığı, kullanma niyetinin yüksek çıktığı ve bunun sonucunda gerçekleşen davranış boyutunun da yüksek olduğu tespit edilmiştir. Özellikle muhasebe meslek mensupları defter beyan sisteminin ilk çıktığı günden itibaren günümüze kadar gelinen süreçte sistemin getirmiş olduğu rahatlık ve kullanım kolaylığı açısından algılamış oldukları fayda düzeyinin yüksek çıkması sistemden duyulan rahatlığı göz önüne sermektedir. Ayrıca kullanım kolaylığı alt boyutuna ait cevapların yüksek çıkması sistemin meslek mensupları tarafından içselleştirildiği ve sistemin başarılı e-dönüşüm uygulamalarından birisi olduğunu göstermektedir. Genel itibariyle muhasebe meslek mensuplarının uygulamadan memnun olduklarını ifade etmek mümkündür.

Çalışmanın bir diğer amacı ise muhasebe meslek mensuplarının eğitim düzeyleri, ünvanları, çalışma süreleri gibi demografik değişkenlerle Defter Beyan Sistemi'ne yönelik alt boyutlar arasında anlamlı fark olup olmadığını tespit etmektir. Bu amaçla gerçekleştirilen fark testleri sonucunda SMMM stajyerlerinin SMMM'ye oranla Defter Beyan Sistemi'nden daha çok fayda algıladıkları, Lise mezunu meslek mensuplarının lisans mezunu meslek mensuplarına oranla Defter Beyan Sistemi'ni kullanmada daha yüksek bir tutum içerisinde oldukları görülmektedir. Defter Beyan Sistemi'ne yönelik TKM'ye ilişkin yöntemler farklı mecra ve alanlarda muhasebe meslek mensupları üzerinde uygulanabilirliği önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Arık, P. (2019). *Defter Beyan Sistemi*. www.vergidegundem.com/documents/10156/4793009/ocak_makale2.pdf/edf97cb9-1a9a-4654-bede-98d51194eae0:
- Berbat, İ. (2020). *Muhasebe Meslek Mensubunun Defter Beyan Sistemi Uygulamasına Bakış Açısının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Balıkesir Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, İzmir.
- Çarıkçı, O. (2018). Kayıtlar ile Defterlerin Elektronik Ortamda Tutulmasının (Defter-Beyan Sistemi) Mali Müşavirler Tarafından Değerlendirilmesi. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 55, 119-140.
- Gelir İdaresi Başkanlığı. (2018). Defter Beyan Sistemi. <https://www.defterbeyan.gov.tr/tr> (12.09.2022).
- Davis, F. (1989). Perceived Usefulness, Perceived Ease of Use, and User Acceptance of Information Technology. *MIS Quarterly*, 13, 319.
- Davis, F. D., Bagozzi, R. P., ve Warshaw, P. R. (1989). User Acceptance of Computer Technology: A Comparison of Two Theoretical Models. *Management Science*, 35(8), 982-1003.
- Davis, F. D. ve Venkatesh, V. (1996). A critical assessment of potential measurement biases in the technology acceptance model: three experiments, *International Journal of Human-Computer Studies*, 45(1),19-45.
- Durmuş, A. F., ve Kaya, H. (2019). Dijital Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Hileleri ve Kayıt Dışıılığı Önlemeye Etkisi. III. Uluslararası Ekonomi, Siyaset ve Yönetim Sempozyumu, Diyarbakır.
- Erturan, İ., ve Ergin, E. (2018). Muhasebe Mesleğinde Dijitalleşme: Endüstri 4.0 Etkisi. *The Journal of Academic Social Sciences*, 72.
- <http://www.esmmmo.org/dijital-muhasebe-ve-vergide-gundem-seminer-notlari> (15.09.2022)
- <https://ebelge.gib.gov.tr/anasayfa.html> (15.09.2022)
- [https://www.turmob.org.tr/istatistikler/c8172e63-2bef-4919-a863-86e403bdfd0a/meslek-mensubu-dagilim-tablosu-\(sm-smmm\)](https://www.turmob.org.tr/istatistikler/c8172e63-2bef-4919-a863-86e403bdfd0a/meslek-mensubu-dagilim-tablosu-(sm-smmm)) (15.09.2022)
- Karacan, İ. (2019). *Defter Beyan Sisteminin Gelir Vergisi Üzerindeki Etkisi: Serbest Meslek Kazançları Üzerinde Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Kılıç, S. (2016). Cronbach'ın alfa güvenirlik katsayısı. *Journal of Mood Disorders*, 6(1), 47-48.
- Öz, A. Ö., Tanç, Ş. G., ve Yılmaz, S. (2022). Endüstri 4.0 Kapsamında Dijital Dönüşüm Süreci: Güncel Elektronik Belge - Defter Uygulamalarına ve Mali Müşavirlik Mesleğine Etkisi. *Erciyes Akademi*, 36(1), 157-168.
- Özer, G., Özcan, M., ve Aktaş, S. (2010). Muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımının teknoloji kabul modeli (TKM) ile incelenmesi. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 5(19), 3278-3293.
- Pehlivan, A., ve Akkaya, Y. (2021). Defter Beyan Sistemi Uygulamasının Sorunları Üzerine Trabzon İlinde Bir Araştırma. *Mali Çözüm Dergisi*, 31(163), 13-35.
- Sağiroğlu, M. (2023). *Defter Beyan Sistemi ile E-Defter Sisteminin Karşılaştırılması ve Tokat İlindeki Meslek Mensuplarının Sistemlere Yönelik Değerlendirmeleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Sarıcalar, Ş. (2020). Vergi Usul Kanunu Karşısında Defter Beyan Sisteminin Değerlendirilmesi. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*(2), 229-262.
- Sipahi, B., Yurtkoru, E. S. ve Çinko, M. (2008). Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi. (2. Baskı ed.). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Şahin, Y., Arık, İ., ve Sakallı, K. (2021). Defter-Beyan Sistemi: Açık Kaynak Temelli Geliştirilen Büyük Ölçekli Bir Kamu Projesi. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 60-65.

Tektüfekçi, F. (2018). Muhasebe ve Denetim Ontolojisinde E-Dönüşüm Süreci Kapsamındaki Dijital Paradigmalara Teorik ve Felsefi Açından Pragmatik Yaklaşım. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20, 259-376.

Türkay, İ. (2018). Serbest Meslek Faaliyetinde Elektronik Defter ve Belge Dönemi. *Vergi Raporu*(226), 50-64.

Uzunsakal, E., & Yıldız, D. (2018). Alan araştırmalarında güvenilirlik testlerinin karşılaştırılması ve tarımsal veriler üzerinde bir uygulama. *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 14-28.

30273 sayılı Resmi Gazete. (2017). 486 Sayılı Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171217-15.htm>: Hazine ve Maliye Bakanlığı

Zaimoğlu, K. (2022). *Defter Beyan Sisteminin Muhasebe Meslek Mensuplarına Göre Avantaj ve Dezavantajları: İstanbul İlinde Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.